

2. Verbytska, P. V. (2010). *Teoretyko-metodychni osnovy hromadianskoho vykhovannia uchnivskoi molodi u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh* [Theoretical and methodical foundations of civil education of youth in secondary schools] (Dissertation Abstract, Kyiv).
3. Honcharenko, S. U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary] (2nd ed.). Rivne: Volunski oberehy.
4. Sukhomlynska, O. (1999) *Idei hromadianskosti i shkola v Ukraini* [Idea of civil and school in Ukraine]. *Shliakh Osvity*, 4, 20–25.
5. Tsipan, T. S. (2012). *Pedahohichni umovy hromadianskoho vykhovannia pidlitkiv u dytiacho-yunatskykh obiednanniakh* [Pedagogical conditions of civil education of teenagers in children and youth associations] (Dissertation Abstract, Rivne).
6. Chernukha, N. M. (2007). *Intehratsiia vykhovnykh sotsialnykh vplyviv suspilstva u formuvanni hromadianskosti uchnivskoi molodi* [Integration of educational social impact of society in order to form civil of youth] (Dissertation Abstract, Luhansk).

УДК 37.013:373

П. І. Кендзьор, м. Львів

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ

У статті окреслено перспективи організації полікультурного виховання з огляду на європейський вектор розвитку України. Запропоновано доповнювати полікультурне виховання громадянським елементом, формувати не лише полікультурні компетентності, а й громадянські, тобто виховувати відповідального громадянина, здатного взаємодіяти в демократичному полікультурному суспільстві. Розглянуто європейський досвід синтезу полікультурного і громадянського виховання. Здійснено спробу інтегрувати авторську модель полікультурних компетентностей та модель компетентностей, необхідних для участі в демократичній культурі.

Ключові слова: полікультурне виховання, громадянське виховання, демократичне полікультурне суспільство, модель полікультурних компетентностей.

Питання суспільної консолідації й інтеграції є викликом для сучасної української освіти, що формулює важливі завдання підбору адекватних та дієвих виховних концепцій, педагогічного інструментарію, спрямованих на формування

в українських школярів як патріотичних почуттів, так і толерантного ставлення до Іншого, тобто виховання відповідального активного громадянина, здатного ефективно взаємодіяти у демократичній культурі. Тому формування компетентностей міжетнічної, міжрелігійної, міжрегіональної та міжстратифікаційної взаємодії слід доповнювати громадянськими компетентностями – дотримання соціальних правил і норм, критичне мислення, вільний вибір, свідоме рішення, особиста відповідальність і громадянський обов'язок тощо – необхідних для повноцінного життя у демократичному полікультурному суспільстві.

Відтак, метою полікультурного виховання в Україні є формування в молоді знань про культуру власного народу, шанобливе ставлення до культурних надбань інших народів, позитивне і толерантне сприйняття культурних відмінностей, виховання особистості на засадах толерантності, загальнолюдських цінностей. Полікультурне виховання протиставляється ідеології етноцентризму, адже заперечує етноцентричні переконання, однокультурні норми, намагається подолати упередження та стереотипне мислення, усуває бар'єри та налагоджує діалог між представниками різних соціокультурних груп.

Тематика багатокультурності лежить в основі наукових досліджень багатьох українських вчених. Зокрема, загальні теоретичні питання виховання етнічної толерантності та багатокультурності досліджували О. І. Гуренко, Н. М. Лавриченко, Л. І. Редькіна, Н. І. Рищак. Філософсько-культурологічний аспект багатокультурної освіти та виховання розкрито у працях Л. П. Костикової, С. О. Пілішек. Актуальні проблеми полікультурного виховання учнів в історичній ретроспективі досліджували А. О. Гулідова, І. О. Ісаєва, Г. В. Марченко, С. О. Терно, Л. В. Чумак, М. А. Хайруддинов. Аналіз розвитку багатокультурної освіти та виховання в окремих країнах світу здійснено Ю. С. Безух, Я. Г. Гулецькою, Т. Лесіною, Г. В. Марченко, О. К. Мілютіною, Ю. А. Тищенко, О. С. Ковальчук. Перспективи запровадження засад полікультурності в системі середньої освіти в Україні розглядали І. С. Бессарабова, Н. Є. Воробйов, В. Подкопаєв, О. Гриценко, О. В. Сухомлинська. Особливості формування полікультурної компетентності у різних вікових групах загальноосвітнього навчального

закладу досліджували Л. Є. Перетяга, Л. В. Чумак, Т. В. Поштарєва.

Водночас, як свідчить наш аналіз, в українській педагогічній науці недостатньо активним є процес наукових дискусій щодо розвитку полікультурного виховання у громадянському аспекті його вияву.

Метою цієї статті є спроба на основі аналізу сучасних тенденцій розвитку української та європейської спільноти актуалізувати громадянські перспективи полікультурного виховання в українському освітньо-виховному просторі.

У конструюванні власної моделі організації полікультурного виховання в системі діяльності загальноосвітнього навчального закладу ми виходимо з необхідності формування як толерантності, емпатії та співпраці з представниками різних культур, так і активної життєвої позиції, громадянської відповідальності, ініціативи, патріотизму та інші важливих якостей. У цьому сенсі ключові риси і прояви полікультурної компетентності, що, з одного боку, гарантують збереження відмінностей, а з іншого, здійснюють пошук і використовують подібності, стимулюють продуктивний суспільний діалог, співпрацю на різних рівнях, формують громадянську культуру членів соціуму. Таким чином, розвиваючи в особистості плюралізм думок та поглядів, формуючи критичний світогляд та аналітичне мислення, уміння орієнтуватися в складних суспільних процесах, брати активну участь у громадському житті країни, полікультурне виховання сприяє утвердженню толерантного і демократичного суспільства.

На консолідаційному характері процесу націєтворення наголошує сучасний європейський філософ Юрген Габермас. Дослідник стверджує, що ефективна демократія можлива лише за умови налагодження у суспільстві механізмів залучення різних соціальних груп, культур до єдиного інтеграційного процесу. Відповідно, громадяни, на думку Ю. Габермаса, мають відчутти силу своїх прав як у формах соціальної безпеки, так і взаємного визнання різних культурних форм [1, с. 173]. Тому політика полікультурного виховання має враховувати українську специфіку з її широкою етнічною, мовною, релігійною та регіональною палітрою. У цьому контексті відомий український дисидент та інтелектуал Іван Дзюба зазначає, що найбільш оптимальним шляхом розвитку українського

суспільства є культивування ідентитету політичного громадянства як широкої рамки для різних етнічних і культурних ідентичностей, тобто утворення модерної політичної нації навколо етнокультурної домінанти корінного етносу [2, с. 134].

Ми поділяємо думку американського соціолога Джефрі Александера про те, що ключовим поняттям у тезаурусі патріотизму, полікультурності та націєтворення є чинник солідарності, що охоплює суб'єктивні відчуття інтегрованості, притаманні індивідам як членам суспільних груп [4, с. 221]. Таким чином, почуття громадянськості у системі полікультурного виховання має відігравати засадничу роль у процесі взаємодії й інтеграції різних культур в умовах демократичного політичного устрою, що передбачає визнання та інтеграцію цінностей, стилю життя та символічних уявлень представників різних культурних спільнот. Полікультурне виховання має формувати філософію погляду дитини на світ.

Грунтуючись на результатах нашого педагогічного дослідження та сучасних викликах перед усім цивілізованим світом, вважаємо, що українська система полікультурного виховання має бути спрямована на формування гідної, критично мислячої та вільної особистості яка визнає самотність Іншого та поважає його права. Індивід зі стабільною ідентичністю не перебільшуватиме власну цінність за рахунок недооцінки інших людей чи народів і розглядатиме навколишню суспільну різноманітність не як загрозу власній чи груповій тожсамості, а як соціальний капітал та потенціал для розвитку. Сформовані полікультурні компетентності в особистості школяра мають не лише сприяти визнанню та поваги відмінностей, але й стати результатом практичної реалізації відповідального почуття громадянськості як інтегрованої якості сучасної людини. Формуючи полікультурні компетентності в школярів, педагоги мають спиратися на такі засадничі характеристики, як суспільно-консолідуючий характер їх прояву, громадянська відповідальність й активна позиція усіх членів спільноти. Як результат, патріотичні почуття мають стати для української молоді не лише стійкою та свідомою асоціацією тожсамості із рідною країною, але й готовністю до відповідальної та ефективної громадянської дії.

У цьому сенсі результати нашого наукового дослідження співзвучні духу документів Ради Європи останніх років щодо

політики у сферах полікультурної інтеграції й демократичного громадянства. Так, у документі Ради Європи зазначено, що «сучасні політичні системи у своєму успішному функціонуванні залежать від концепції громадянства, що містить розуміння знань, навичок, цінностей і ставлень, якими в ідеалі мають володіти громадяни. Ці атрибути громадянства різняться між собою залежно від природи політичної системи, але загалом складаються з таких складових: почуття ідентичності; правові вміння; виконання обов'язків; інтерес та залучення до громадських справ, сприйняття основних суспільних цінностей» [5, с. 19].

Політика Ради Європи задля сприяння міжкультурному діалогу сформульована у найважливіших документах, а саме: Декларації культурної різноманітності, ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи, 2000; Декларації щодо інтеркультурного діалогу та запобігання конфліктам, Опатія, Хорватія, 2003; Декларації Європейських міністрів освіти щодо міжкультурної освіти у новому європейському контексті, Афіни, Греція, 2003; Декларації, присвяченій 50-річчю культурної кооперації в Європі, Вроцлав, Польща, 2004; Плані дій Третього саміту глав держав і урядів Ради Європи, Варшава, Польща, 2005; Декларації щодо стратегії Ради Європи з розвитку міжкультурного діалогу, Фаро, Португалія, 2005.

Діяльність Ради Європи у сфері полікультурної освіти спрямована на покращення якості освіти для дітей мігрантів; підготовку вчителів, відносини між школами і сім'ями; якість навчання у багатокультурному середовищі, у тому числі для етноконфесійних спільнот, способи подолання виявів ксенофобії, расизму, насильства та дискримінації; співпрацю та розподіл соціальної відповідальності між різними культурними громадами; виховання поваги до прав людини (зокрема, до «прав іншого») і почуття емпатії, що поглиблюється в умовах різноманітності та діалогу; розвиток демократичного громадянства.

Зокрема, у Плані дій Ради Європи зазначається, що міжкультурний діалог разом із політичним та міжрелігійним діалогом є засобом забезпечення різноманітності європейських культур як джерела взаємного збагачення [3]. У 2006 році Комітет Міністрів Ради Європи оголосив про розроблення Білої книги із міжкультурного діалогу, яка опублікована 2007 року.

Біла книга адресована розробникам освітньої політики та освітянам на національному, регіональному та місцевому рівнях, формулює ключові принципи, теоретичні та методичні засоби для розвитку міжкультурного діалогу. Зокрема, поняття «культурна різноманітність» та «мультикультуральність», як стверджується у документі, означають емпіричний факт, що різні культури існують і можуть взаємодіяти у межах певного простору та соціальної організації [7].

Таким чином, експерти Ради Європи у сьогодишніх умовах зростання міграційних рухів практично в усіх європейських країнах роблять наголос на необхідності взаємодоповнення полікультурного та громадянського, демократичного виховання. У цьому сенсі вважаємо за доцільне звернутися до однієї з останніх публікацій Ради Європи в галузі освітньої та громадянської інтеграції під назвою «*Living Together as Equals in Culturally Diverse Democratic Societies. A Model of the Competences Required for Participation in Democratic Culture*» (DGII/EDU/CDCID(2016)1). Документ пропонує концептуальну модель компетентностей, котра дозволяє громадянам ефективно брати участь у культурі демократії. Запропонована модель містить низку компетентностей, яких потрібно набути учням задля того, щоб жити з іншими як рівні у полікультурних демократичних суспільствах.

В основу моделі автори поклали розуміння різних культур як внутрішньо гетерогенних, пов'язаних між собою, динамічних та таких, що постійно розвиваються. На думку авторів цього документа, будь-яка культура є набором трьох головних аспектів: матеріальних ресурсів, якими користуються члени групи (знаряддя праці, продовольство, одяг тощо); соціально поділюваних ресурсів групи (мова, релігія, правила соціальної поведінки тощо); особистісних ресурсів, що використовуються окремими членами групи (цінності, установки, вірування і практики, що становлять рамку, відповідно до якої навколишній світ отримує сенс і значення). Таке визначення культури передбачає, що групи будь-якого розміру мають власну культуру, що відрізняється від інших (нації, етнічні, релігійні, вікові групи, професійні об'єднання, об'єднання людей за сексуальною орієнтацією тощо). Таким чином, кожна міжособистісна ситуація потенційно є інтеркультурною.

Компетентність у цьому контексті розглядається як динамічний процес, оскільки передбачає відбір, активізацію, організацію та координацію відповідних психологічних ресурсів, які проявляються через поведінку індивіда в певній ситуації. Окрім терміна «компетентність» (однина) автори використовують термін «компетентності» (множина), який стосується специфічних індивідуальних ресурсів (цінності, установки, вміння, знання і розуміння), котрі застосовуються для формування компетентної поведінки. У реальному житті компетентності рідко використовуються і мобілізуються індивідуально, навпаки, компетентна поведінка незмінно залучає активацію і застосування цілого кластеру компетентностей. Залежно від ситуації, специфічних вимог, викликів та можливостей, які представляє певна ситуація, а також специфічних потреб і мети індивіда, котрий перебуває в цій ситуації, використовуються і застосовуються різні набори компетентностей.

Чотири основні категорії – *цінності, установки, навички, знання та критичне розуміння* – становлять структуру моделі. Кожна з категорій, у свою чергу, містить перелік компетентностей, ключових для участі в культурі демократії. Зокрема, до першої з них належать: цінування людської гідності та прав людини, цінування культурної різноманітності, цінування демократії, правосуддя, справедливості, рівності та верховенства права. Установки охоплюють відкритість до культурних відмінностей, інших переконань, світогляду і практик, повагу, громадянську свідомість, відповідальність, самоефективність, толерантність до невідомого. Третя категорія – навички – містить такий перелік: навички самостійного навчання, навички аналітичного і критичного мислення, навички слухання і спостереження, емпатія, гнучкість і адаптивність, лінгвістичні, комунікативні та полілінгвальні навички, навички кооперації та навички вирішення конфліктів. Остання, четверта категорія, містить знання та критичне розуміння себе, знання та критичне розуміння мови і комунікації, знання і критичне розуміння (включаючи політику, право, права людини, культуру, релігію, історію, медіа, економіку, довкілля тощо) [6].

Ми дозволили собі такий розлогий опис моделі, запропонованої експертами з Ради Європи, оскільки вважаємо цікавим та перспективним у методологічному аспекті її

порівняння з нашою моделлю полікультурних компетентностей та адаптацію до вітчизняної освітньої системи.

Слід зазначити: попри те, що згадані моделі охоплюють різні контексти та мають різні цілі, у них є деякі спільні риси. Зокрема, культурно-пізнавальний аспект полікультурного виховання, який ми пропонуємо у своїй моделі, відповідає категорії знання і критичного розуміння, тоді як толерантно-ціннісний аспект накладається на дві категорії одночасно – цінності й установки, а комунікативно-діяльнісний аспект за своїм змістом частково відповідає категорії навичок.

Метою полікультурного виховання у запропонованій нами моделі є формування полікультурної компетентності чотирьох типів – компетентності міжетнічної, міжрелігійної, міжрегіональної та міжстратифікаційної взаємодії, котра, однак, має в своїй основі такі загальнолюдські цінності як повага до людської гідності, визнання права особи на самовизначення і самовираження, керування у своїй діяльності нормами закону та загальнолюдської моралі. Відтак, у системі полікультурної освіти і виховання вже закладено певні елементи громадянськості. Утім, модель компетентностей, запропонована експертами Ради Європи, охоплює ширший соціокультурний контекст що містить у собі як полікультурні компетентності, так й інші, громадянські, демократичні компетентності, необхідні для повноцінного життя у демократичному полікультурному суспільстві.

Отже, обидві моделі є взаємопов'язаними та взаємно доповнюють одна одну, фокусуючись на різних сферах суспільного життя. Тому пропонуємо інтегрувати окремі елементи, які ставлять наголос на громадянській та демократичній складових, у модель полікультурного виховання задля її подальшого впровадження та реалізації в освітній системі України.

Спираючись на такий синтез ідей, зазначимо, що вирішення цілої низки проблем у державі великою мірою залежить від рівня сформованості громадянської позиції молоді, її духовно-морального розвитку. Відповідно, активна громадянська позиція, толерантність, повага до прав і гідності людини, патріотизм та інші важливі якості безпосередньо пов'язані з небайдужістю людини до суспільного життя, з її зацікавленням та позитивним ставленням до різноманітності в різних її проявах. Відтак, означені цінні якості повинні виховуватися у

молодого покоління поряд із полікультурною компетентністю, взаємодоповнюючи одна одну, для запобігання конфліктам та іншим негативним ситуаціям.

Важливим напрямом реалізації громадянського елементу в системі полікультурного виховання учнів загальноосвітнього навчального закладу є оволодіння базовими громадянськими здатностями – комунікативною (навички комунікації з представниками різних культур, органів влади, місцевого самоврядування, ЗМІ тощо), інформаційною (робота з пошуку та аналізу інформації про різноманітні культури, навчання прийомів роботи з мас-медіа та ін.); усвідомленого вибору і прийняття відповідального рішення; громадянської участі (участь у соціальних та політичних процесах, членство в молодіжних організаціях, участь у демократичних процедурах різного рівня – голосуванні, виборах, опитуванні, політичному обговоренні тощо).

Особливого значення слід надавати розвитку зв'язків із місцевою спільнотою: налагодженню контактів із різноманітними культурними групами, представники яких проживають у певній місцевості; встановлення партнерських зв'язків з різними соціальними інституціями; просвіті громадськості (акцент на питаннях толерантності, міжкультурної взаємодії, дотримання прав людини). У процесі такої діяльності, ініційованої учнівською молоддю, налагоджуються партнерські відносини як у навчальному закладі, так і з різноманітними культурними об'єднаннями, громадськими організаціями, органами місцевої влади та самоврядування, правоохоронними органами, засобами масової інформації. Соціокультурні особливості місцевої громади, потенціал багатокультурного виховного середовища визначають спрямованість і характер процесу полікультурного виховання особистості у громадянському ключі. Важливими чинниками цього виховного впливу є створення атмосфери позитивної взаємодії, інституціоналізація відносин навчальних закладів із різними культурними спільнотами, органами влади, мас-медіа.

Полікультурне виховання учнів у загальноосвітньому навчальному закладі має здійснюватися у різних контекстах, особливо на рівні початкової та середньої освіти; інтегруватися у різні види діяльності при викладанні навчальних дисциплін (мови та літератури, історії, суспільствознавства,

громадянської освіти, етики тощо), а також за допомогою між-дисциплінарних тем (дослідження місцевих проблем, вирішення соціокультурних конфліктів тощо); реалізуватися у процесі організації проектної діяльності; стимулювати зміни на рівні освітньої політики та навчально-методичного забезпечення навчальних курсів, упроваджуючи елементи полікультурного виховання як ефективного інструменту педагогічної діяльності. У цьому сенсі важливим є: створення програм, спецкурсів, навчально-методичних посібників з педагогіки міжкультурної та громадянської взаємодії для системи вищої педагогічної освіти; узгодження навчальних програм, стандартів та навчальних підручників і посібників щодо демократичних, загальнолюдських цінностей і полікультурних компетентностей; впровадження курсів полікультурної освіти до інваріантної складової навчального плану; забезпечення полікультурного аспекту на курсах підвищення кваліфікації та у професійній підготовці вчителів; внесення курсів полікультурної освіти до навчальних планів педагогічних університетів України.

Варто розглянути можливість організації у виховному процесі спеціалізованих тренінгів «культурних асиміляторів», які орієнтуються на формування у школярів цінностей толерантності, ненасилля, поваги та акцептування інакшості, подолання стереотипів, формування почуття справедливості, а також розвивають навички самоорганізації й уміння вести конструктивний діалог.

Вкрай важливим питанням розвитку системи полікультурного виховання в Україні є розроблення програм/рекомендацій, підручників, навчальних посібників з урахуванням аспектів полікультурності та поліконфесійності. Задля цього варто розробити рекомендації авторам підручників брати до уваги питання, що сприяють розумінню України як поліетнічного, поліконфесійного та полікультурного суспільства. У цьому сенсі необхідним є укладання критеріїв, потреб навчальних програм та процесу інтеграції тематики полікультурності в наявні шкільні матеріали. Важливим є з'ясувати, чи наявні матеріали готують молоде покоління до життя в полікультурному демократичному суспільстві на рівні змісту, методики, практики.

Окрім організації виховної роботи існує потреба в розробленні шляхів інтеграції полікультурного підходу в практику вивчення історії, мови, літератури та інших предметів

шкільного циклу. Задля цього необхідно розробити спецкурси для вчителів, класних керівників шкільної адміністрації, спрямовані на подолання ксенофобії, дискримінації, захист прав людини, феномену культурної багатоманітності, на яких вчити організовувати з дітьми обговорення сучасних цивілізаційних викликів, зокрема щодо зростання міграційних процесів. Має заохочуватись використання міждисциплінарних та міжпредметних зв'язків у викладанні шкільних предметів.

Таким чином, розглядаючи перспективи розвитку полікультурного виховання в Україні, варто спрямовувати цей процес на розбудову саме *громадянської нації*, до ціннісних ознак якої належать солідарність та міжособистісна довіра її громадян, здатність до співпраці та спільних дій на користь суспільства, усвідомлення, що кожен несе свою частку відповідальності за стан справ у ньому. Усі громадяни, незважаючи на їх етнічне походження, стать, соціальний статус, релігійні переконання тощо, повинні мати рівні можливості для повноцінного соціального розвитку.

Варто поставити особливий наголос на ролі громадянського компоненту в системі полікультурного виховання особистості в сучасних суспільно-політичних умовах. Його реалізація сприяє розвитку мотивації та усвідомленню представниками різних етнокультурних спільнот важливості залучення до суспільних справ; консолідації суспільства; зміцненню соціального партнерства; толерантності та ефективній міжкультурній взаємодії, що забезпечує стабільність, мир і злагоду у нашій країні.

Відтак, у процесі формування громадянської нації слід акцентувати на спільних цінностях, взаєморозумінні, співпраці та прийнятті спільних рішень. Цей підхід передбачає поєднання громадянського, демократичного та полікультурного виховання в єдину педагогічну політику інтеграції та консолідації українського суспільства.

Література

1. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Юрген Габермас ; [пер. з нім. Андрій Дахній]. – Львів : Астор-лябія, 2006. – 416 с.
2. Дзюба І. Україна в пошуках нової ідентичності / Іван Дзюба. – К. : Україна, 2006. – 157 с.
3. Action Plan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dcr/summit/20050517_plan_action_en.asp.

- Alexander Jeffrey C. Core Solidarity, Ethnic Out-Groups, and Social Differentiation // Differentiation Theory and Social Change. Comparative and Historical Perspective / [ed. by Jeffrey C. Alexander and Paul Colomy]. – New York : Columbia University Press, 1990. – 268 p.
- Birzea C. EDC Policies in Europe : a Synthesis. / Birzea C. – Strasbourg : Council of Europe, 2003. – 84 p.
- Living Together as Equals in Culturally Diverse Democratic Societies. A Model of the Competences Required for Participation in Democratic Culture. – Strasbourg : Council of Europe, 2016. – 48 p.
- White Paper [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/whitepaper_EN.asp#P27_2138.

П. И. Кендзер

Перспективы развития поликультурного воспитания в Украине в европейском измерении

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины (9 ул. Берлинского, Киев, Украина)

В статье раскрыты перспективы организации поликультурного воспитания с учетом европейского вектора развития Украины. Предложено дополнять поликультурное воспитание гражданским элементом, формировать не только поликультурные компетентности, но и гражданские, то есть воспитывать ответственного гражданина, способного взаимодействовать в демократическом поликультурном обществе. Рассмотрен европейский опыт синтеза поликультурного и гражданского воспитания. Представлена попытка интегрировать авторскую модель поликультурных компетентностей, необходимых для участия в демократической культуре.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, гражданское воспитание, демократическое поликультурное общество, модель поликультурных компетентностей.

P. I. Kendzior

Perspectives of Development of Polycultural Education in Ukraine in the European Dimension

Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

The article provides the perspectives of organization of polycultural education in the educational system of Ukraine, taking into account European dimension of the country's development. The author accentuates

the importance of complementation of polycultural education with the civic component. It is important not only to form polycultural competences, but civic competences as well, educating a responsible active citizen able to participate effectively in the democratic polycultural society. A brief review of synthesis of polycultural and civic education is given. An attempt to integrate the author's model of polycultural competences and the model of competences required for effective participation in the democratic culture, proposed by European scholars, is made.

Keywords: *polycultural education, civic education, democratic polycultural society, model of polycultural competences.*

References

1. Habermas, Yu. (2006). *Zaluchennia inshoho: Studii z politychnoi teorii* [Attracting the other: Studies in Political Theory]. Lviv: Astorliabiiia.
2. Dziuba, I. (2006). *Ukraina v poshukakh novoi identychnosti* [Ukraine in search of a new identity]. Kyiv: Ukraina.
3. *Action Plan*. Retrieved from http://www.coe.int/t/dcr/summit/20050517_plan_action_en.asp
4. Alexander Jeffrey C. Core Solidarity, Ethnic Out-Groups, and Social Differentiation // Differentiation Theory and Social Change. Comparative and Historical Perspective / [ed. by Jeffrey C. Alexander and Paul Colomy]. – New York : Columbia University Press, 1990. – 268 p.
5. Birzea C. EDC Policies in Europe : a Synthesis. / Birzea C. – Strasbourg : Council of Europe, 2003. – 84 p.
6. Living Together as Equals in Culturally Diverse Democratic Societies. A Model of the Competences Required for Participation in Democratic Culture. – Strasbourg : Council of Europe, 2016. – 48 p.
7. White Paper [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/whitepaper_EN.asp#P27_2138.

УДК 373.5.033.041

О. О. Колонькова, м. Київ

ВЗАЄМОДІЯ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПРИРОДНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У статті підкреслено роль освіти в інтересах сталого розвитку суспільства, яка постійно зростає. Акцентовано увагу на положеннях міжнародних документів щодо освіти в інтересах сталого суспільного розвитку, які актуалізують взаємодію людини з